

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#n831> (дата звернення: 10.05.2023).

2. Кознова О. Громадяни росії та білорусі більше не зможуть керувати фінустановами: Закон про впровадження стандартів FATF підписано // LIGAZAKONБізнес. URL: https://biz.ligazakon.net/news/215464_gromadyani-ros-ta-blorus-blshe-ne-zmozhut-keruvati-fnustanovami-zakon-pro-vprovadzheniya-standartv-fatf-pdpisano (дата звернення: 10.05.2023).

*Диха М. В., д.е.н, професор,
професор кафедри економіки, аналітики,
моделювання та інформаційних технологій в бізнесі
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький*

*Гордійчук В.,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
за спеціальністю 051 «Економіка»
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький*

ВИКЛИКИ НА РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Еволюційно-ретроспективний аспект становлення та розвитку ринку праці, бачення науковців щодо функціонування ринку праці, авторське трактування категорії «ринок праці» та значимість ефективного функціонування ринку праці у забезпеченні соціально-економічного розвитку національної економіки висвітлено у публікації [1].

Від початку повномасштабного вторгнення росії на територію України виклики та загрози для функціонування національної економіки, для усіх сфер життєдіяльності, для кожної окремої людини є очевидними. Суттєвих змін зазнав також ринок праці. Причинно-наслідкові зв'язки різних підсистем обумовлюють

довготривалі негативні наслідки від війни не лише локального, а й глобального характеру (вплив на екосистеми, інфляційні процеси, питання продовольчої безпеки тощо). Такі наслідки прямо корелюються (зростають негативні впливи) в залежності від продовження тривалості війни в Україні.

Військові дії на Донбасі з 2014 р. спричинили у т. ч. соціально-демографічні виклики. Згідно звіту ООН від 28 листопада 2014 р. загальна кількість біженців становила майже 1 млн. осіб (490 тис 46 осіб були внутрішньо переміщеними, ще 545 тис 613 – виїхали за межі України, зокрема, майже 445 тис осіб виїхали до Росії, понад 60 тис – до Білорусі, 27 тис – до Польщі) [2]. Вимушене переміщення людей на підконтрольні Україні території потребувало вирішення численних питань із працевлаштуванням, розселенням тощо. Країни Європи почали надавати допомогу, проте, варто зазначити, що це допомога з вирішенням наслідків від російської агресії. Зокрема, станом на грудень 2014 р. для вимушених внутрішніх переселенців, насамперед для соціально незахищених груп населення, було споруджено швидкозбірні будиночки, надані Німеччиною, з електричним опаленням та водопостачанням у Харкові (36 будинків на 490 осіб), Дніпропетровську та Запоріжжі [3].

Кількість внутрішньо переміщених осіб та осіб, які виїхали за кордон, із продовженням військових дій на Донбасі зростала. Так, у березні 2015 р. за даними Управління з координації гуманітарних питань при ООН, за кордоном налічувалося уже понад 760 тисяч біженців з України. З них понад 625 тис. осіб виїхали до Росії, понад 80 тис. – до Білорусі, понад 44 тис. – до Польщі [2].

Станом на початок 2023 р. в Україні офіційно зареєстровано 4 млн. 867 тис. 106 внутрішньо переміщених осіб; ще понад 4 млн. осіб зареєструвалися для отримання тимчасового захисту у Європі [3].

У контексті теми дослідження варто зазначити, що окремі суб'єкти господарювання змогли перевезти свій бізнес із територій активних бойових дій

на території західної частини України. Проте, багато українців залишили робоче місце, тікаючи з-під обстрілів, відповідно, втратили роботу під час війни. До того ж, у зоні активних бойових дій не те що окремі підприємства пошкоджені; нажаль, цілі населені пункти знищені (житлові будинки, об'єкти соціальної інфраструктури, підприємства тощо).

Виклики сьогодення змусили українців не лише змінити місце проживання з питань забезпечення безпеки для життя, але й оволодіти новими компетентностями для працевлаштування на новому місці.

Проте, доцільно вести мову про перспективи повоєнного відновлення, розвитку галузей, які обумовлюють суттєві трансформації на ринку праці в Україні, свідчать про доцільність у фахівцях відповідних компетенцій. Серед галузей, які активізують навколо себе розвиток інших сфер діяльності, а також матимуть потребу фахівців виокремимо такі:

– формування професійної армії, розвиток військово-промислового комплексу. Сучасні реалії засвідчують необхідність професійної армії, яку, очевидно, Україна буде і надалі розвивати. У військово-промисловому секторі будуть затребувані не лише професійні військові, але й інженери-механіки, програмісти, фахівці економічних спеціальностей, журналісти тощо для виконання широкого спектру завдань, у т. ч. на інформаційному «фронті». Україна уже в міру своїх можливостей дає поштовх розвитку військово-промислового комплексу; є великий потенціал і реальні перспективи партнерських проєктів, запуску виробництв на території України. Досвід інших країн свідчить, що держава замовляє і оплачує військові замовлення у приватних компаніях, які ефективно здійснюють діяльність та пропонують високотехнологічну продукцію (до прикладу, турецька компанія «Байрактар»). Позитивним аспектом у забезпеченні інвестування високотехнологічних виробництв та відповідно у створенні нових робочих місць може стати вступ України до НАТО або створення

нового військово-економічного союзу, що стимулюватиме розвитку виробництв військового та забезпечуючого характеру. Досвід країн, які приєднувалися до НАТО такий: у Словенії за рік, після вступу до НАТО обсяг ПІІ збільшився на 1,5 млрд. євро; у Румунії за рік до вступу в НАТО (2004 р.) – з 2,2 млрд. дол. до 6,5 млрд. дол.; у Чехії за два роки (1997-1999 рр.) – з 4 млрд. дол. до 12,8 млрд. дол.; найбільш позитивно вступ до НАТО вплинув на надходження ПІІ в Угорщину – з 6,2 млрд. дол. до 14,5 млрд. дол. (1997-1999 рр.) [4]. Тобто, здійснюється активізація інвестиційної діяльності, розвиток виробництв військово-промислового сектору та, відповідно, розвиток супутніх галузей; активізується ринок праці, зростає потреба у фахівцях;

– розвиток медицини та реабілітаційних осередків, послуг. Розуміючи та спираючись на парадигмальну основу, що життя людини – найвища цінність, та в контексті викликів останніх років (коронавірус, поранення) доцільними є інвестиції у медицину (науку, навчання, інфраструктуру). Прогрес у медицині уже на сьогодні дає можливість рятувати життя людей від захворювань, які донедавна були за межею розуміння медичної науки та практики. Проте, не вивчені грані щодо забезпечення здоров'я людини обумовлює зростання попиту на працівників із фаховою медичною освітою.

Культура формування попиту на послуги психологів лише починає формуватися в Україні, проте, потреба у фахівцях – психологах поступово зростає. Потреба у фахівцях – психологах військової спеціалізації суттєво затребувана уже сьогодні і буде зростати разом із потребою у фахівцях – реабілітологах.

– відбудова України актуалізує потребу в інженерах-будівельниках, фахівцях усіх будівельних спеціальностей, здатних зводити будівлі оновлених техніко-технологічних вимог. Досвід Ізраїлю демонструє концептуальні принципи побудови будівель, у яких має бути підготовлене відповідного рівня безпеки бомбосховище; вимоги до поверховості будівель імовірно передбачатимуть

обмеження, а також логічними є повернення практики аварійних сходів. Також постає питання потреби у кожній новій квартирі приміщення з товстими стінами і без вікон. Відбудова України, інвестування інших держав у розвиток виробництва та відбудову обумовить надзвичайно великий попит на ринку праці не лише будівельної сфери, а й у галузях виробництва матеріалів, у логістиці. Буде попит на послуги супутніх сфер діяльності, послуг, що сприятиме розвитку бізнесів;

– у контексті розвитку різних видів бізнесів доцільно виокремити види діяльності, які дозволяють працювати віддалено. Такий формат роботи буде розвиватися і в повоєнній Україні, адже дозволяє визначати самостійно час і територіальне місце роботи. Якщо традиційно гнучкий графік роботи асоціювався із айті сектором та окремими фрілансерами, то з 2020 р. дистанційні технології активізувалися у навчальній діяльності, у видах робіт компаній, які можна виконувати дистанційно (до прикладу, розробка дизайнерського проєкту, послуги перекладачів чи робота економіста та юриста компанії над договором тощо). Вважаємо, що після війни дистанційні технології будуть у значній мірі використовуватися. Більше того, дистанційні технології розширюють можливості: охоплення ринку у бізнесі (можливість працювати із глобальним ринком чи окремими ринковими сегментами); залучати закордонних лекторів до освітнього процесу у навчальному процесі; у медицині – уже були приклади залучення медичних фахівців як до нарад-консилиумів, так і введення до складу операційних бригад фахівця у дистанційному форматі тощо. Серед розвитку різних видів діяльності варто виокремити перспективи розвитку ринку відновлювальних джерел енергії у контексті забезпечення енергетичної безпеки України, що детальніше описано у публікації [5];

– освіта; потреба у вчителях, наставниках; науковцях, які продукуватимуть інноваційні технології та рішення. Розвиток в усіх галузях може відбуватися лише завдяки фахівцям, які набули відповідних компетенцій, здобули якісну освіту. Починаючи із дошкільного навчання та виховання доцільно формувати та

розвивати світоглядні цінності, а здобуття базової освіти, надалі професійної та/або вищої освіти має супроводжуватися розумінням потреби освіти / оновлення компетенцій впродовж життя.

Список використаної літератури:

1. Диха М.В., Диха В.В. Ринок праці: еволюційно-ретроспективний аспект наукових поглядів та сучасний контекст. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. № 2. С. 43-47. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/7982>.
2. Організація об'єднаних націй в Україні. Публікації. URL: <https://www.unhcr.org/ua/resources>.
3. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: <https://minre.gov.ua>.
4. Диха М.В., Диха В.В., Зима В.В. Прямі іноземні інвестиції в економіці України: стан, тенденції та перспективи залучення. *Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2022. № 2(26). С. 53-64. URL: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2022-2\(26\)-53-64](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2022-2(26)-53-64) ; <https://eung.nung.edu.ua/index.php/ecom/article/view/523>.
5. Диха В.В., Диха М.В. Інноваційний розвиток енергетики у системі повоєнного розвитку України. *Фінансово-економічна платформа парадигмальних змін повоєнного розвитку України: матеріали I Всеукр. наук.-практ конференції присвячена пам'яті проф. Войнаренка Михайла Петровича (27-28 жовтня 2022)*. Хмельницький: ХНУ. 2022. С. 46-48. URL: <http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/13099>.

*Дяченко К. С., к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки та менеджменту,
Українська інженерно-педагогічна академія, м. Харків*

ЕКЗОГЕННІ ТА ЕНДОГЕННІ ФАКТОРИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Кризова ситуація, спричинена воєнним станом в країні, здійснила негативний вплив на всі сфери економіки держави, зокрема і на будівництво, про що свідчить зниження частки будівельної галузі у структурі ВВП. Це, в свою чергу, призвело до погіршення економічних та фінансових показників розвитку інших галузей